

Ramadan op de werkvloer

Op 2 september startte in Nederland de ramadan. Voor moslims een maand van inkeer, waarop tussen de dageraad en zonsondergang gevast wordt. Vooral dit vasten kan van invloed zijn op het werk. Wat zijn nu de effecten van deze vastenmaand voor werknemers met een moslimachtergrond op de werkvloer?

Eerst even kort wat de ramadan inhoudt: de ramadan is de negende maand van de Islamitische kalender en tevens de vastenmaand welke wordt afgesloten met het Suikerfeest. Voor de meeste moslims in Nederland begon de ramadan op dinsdag 2 september 2008 en eindigt het 30 dagen later. Maar er zijn ook moslims die vanaf maandag 1 of woensdag 3 september zijn begonnen. Tussen de dageraad en zonsondergang mogen ze dan niet eten, drinken, roken of vrijen. In de avonduren en 's nachts eten ze wel. Wat de ramadan bijzonder maakt onder alle maanden, is dat het vasten in deze maand één van de zuilen van de Islam is. In veel Islamitische landen, maar ook in Nederland, is het gebruikelijk om in deze periode de familie- en vriendschapsbanden extra aan te trekken. Het elkaar uitnodigen, bezoeken en samen het vasten verbreken, hoort hierbij. Bij Ina Mouthaan, directeur van Balans Schoonmaak en Bedrijfsdiensten BV in Sint Pancras, is ongeveer 21 procent van de werknemers moslim en de meeste van hen deden de afgelopen maand aan de ramadan. PS vroeg haar naar de situatie bij haar op het werk.

Is het merkbaar dat sommige van jouw medewerkers aan de ramadan doen?

Ja, toch wel. De productie wordt lager en af en toe hebben we een ziekmelding. Het

Ina Mouthaan

Tekst: Joantien Zijlstra, foto's: Floris Scheplitz

aantal personen die vrij willen met het Suikerfeest, ongeveer zestig medewerkers, is ook een probleem. Het is onmogelijk om zestig mensen vrij te geven op een werkdag. Aangezien het aantal moslimwerknemers groeit in mijn bedrijf, verwacht ik dat de problemen zullen toenemen.

Wat doe je om deze problemen op te lossen?

Zelf kunnen wij geen concrete maatregelen nemen. Wel hebben we een vrouwelijke moslim regiomanager: Nazha Echaibi. Zij is Marokkaanse en ze weet precies wat wel en niet kan. Zij accepteert geen absentie voor de ramadan. In de Koran staat ook dat niemand mag last hebben van het feit dat jij de ramadan volgt. Zo was er een zwangere dame die zich wilde ziekmelden, omdat ze aan de ramadan deed. Wij vertellen dan wel dat zij hier niet aan mee hoeft te doen. Zwangeren, zieken, dames die in de menstruatie zijn en kinderen, hoeven niet mee te doen.

Hoe denk je dat deze mogelijke problemen in schoonmaakbedrijven of in bedrijven in het algemeen, opgelost kunnen worden?

Het is een landelijk probleem. Als dit probleem blijft bestaan, groeit het onbegrip. De regering zal moeten anticiperen op het groeiend aantal moslims. De Nederlandse werkgevers accepteren nog niet altijd volledig de werknemers die aan de ramadan doen. Vaak omdat de Nederlanders nuchter zijn en gewoon niet snappen dat iemand een maand zich uithongert voor een geloof. Dus er moet een landelijke campagne komen, vind ik, om meer begrip te kweken bij niet-moslim mensen met betrekking tot de ramadan. Anderzijds moet ook de moslimgemeente zich meer open stellen voor een dialoog. Mensen zeggen nu tegen mij: "Pas maar op met die discussie over de ramadan, straks gebeurt er nog iets." Ook de imam vindt men over het algemeen een eng persoon. Ik denk dat het imago van de moslims en de daarbij horende ramadan wel verbeterd zou kunnen wor-

den. Daarvoor hebben wij de regering nodig - wij kunnen dit zeker niet alleen. Beide culturen zullen heel veel begrip moeten hebben voor elkaar. Eerlijkheid zal zeer belangrijk zijn. Durft men niks te zeggen, dan zal het niet werken.

PS vroeg ook Madeleine Bunders, directeur ISS Cleaning Services, naar de vastenmaand van de moslim-medewerkers en in hoeverre deze van invloed is op hun werk.

Hebben jullie te maken met medewerkers die minder goed functioneren tijdens de ramadan?

Ja, wij hebben te maken met medewerkers die minder presteren tijdens de ramadan. Al verschilt dit sterk met de periode waarbinnen de ramadan plaatsvindt. Midden in de zomer met lange dagen en hoge temperaturen is het onvermijdelijk dat de prestatie van de medewerkers minder is. Dit jaar vond de ramadan niet midden in de zomer plaats en zie je dat, naarmate de ramadan vordert, het tijdstip van weer mogen eten en drinken steeds vroeger wordt. Hiermee wordt het effect in de prestatie niet enorm beïnvloed.

Maken jullie daar afspraken over met de medewerkers?

Ja, er worden afspraken gemaakt met medewerkers. Op locatieniveau wordt er met de medewerkers gesproken over hoe de ramadan de werksituatie kan beïnvloeden. Als ISS gaan wij daar flexibel mee om. Daarbij is er een verschil tussen de medewerkers die in de ochtend werken waarbij het minder zwaar is om een werkprestatie te leveren. Aan het einde van de dag is het onze ervaring dat medewerkers het zwaarder vinden om de werkzaamheden uit te voeren. Fysiek zware werkzaamheden kunnen tijdelijk worden uitgesteld of worden uitgevoerd door medewerkers die niet meedoen aan de vastenperiode. Als het tijdstip van eten na zonsondergang binnen de reguliere werktijd valt, bieden wij de mogelijkheid om bijvoorbeeld vijftien minuten te pauzeren. De medewerker

Imam Yassin Elforkani

begint dan iets eerder of werkt wat langer door. Ook worden de opdrachtgevers hierbij betrokken. Enerzijds om afspraken te maken over tijdelijk ruimere werktijden en anderzijds om bewoners te informeren dat de ramadan plaatsvindt en dit kan betekenen dat ISS medewerkers even iets eten en drinken tijdens de reguliere werktijd.

Werken de afspraken die gemaakt zijn met de medewerkers in de ramadan ook?

Over het algemeen werken de gemaakte afspraken. Operationeel gezien kan het voorkomen dat medewerkers minder bereid zijn om bijvoorbeeld extra uren te werken, want dit kan fysiek te

zwaar zijn. Verder kan het voorkomen dat de verzuimmeldingen licht stijgen in deze periode. Echter met het stellen van de goede vragen en het maken van individuele afspraken kan veel worden voorkomen.

En het Suikerfeest dan?

Het Suikerfeest kan in de organisatie van de werkzaamheden wel een probleem opleveren. Het Suikerfeest is in Nederland geen nationale feestdag en het is operationeel vaak niet haalbaar om alle medewerkers die het Suikerfeest willen vieren collectief vrij te geven. Wel is het lokaal mogelijk om werkafspraken te maken. Te denken valt aan het uitvoeren van

een verkort werkprogramma na akkoord van de opdrachtgever. Vaak heeft een opdrachtgever begrip en informeert hij de gebruikers van het gebouw hierover. Tevens worden er afspraken gemaakt waarbij de medewerker om het jaar vrij is met het Suikerfeest.

Imam Yassin Elforkani, jongerenimam in Slotervaart, vroeg PS ook naar zijn ideeën over de ramadan in combinatie met werk.

Elforkani heeft enkele jaren geleden zelf in de schoonmaaksector gewerkt, als kwaliteitscontroleur, dus hij weet hoe het is om met personeel om te gaan dat overdag niet mag eten of drinken. Elforkani vast

Wat is de ramadan?

Tijdens de ramadan eten en drinken moslims niets tussen de dageraad en zonsondergang. Voor de dageraad gebruiken ze een maaltijd die 'Sahoor' wordt genoemd en na zonsondergang een maaltijd die 'Iftar' wordt genoemd. Het doel van het Islamitische vasten is niet om gewicht te verliezen, maar het is wel een ideale manier om met ongezonde gewoontes zoals overmatig roken, eten en koffie drinken op te houden. Pas in dit tijdperk van dieet wordt het ook voor niet-moslims duidelijk dat het vasten iets heilzaams is. Het vasten zuivert de darmen, herstelt de maag, ontdoet het lichaam van achtergebleven schadelijke stoffen en helpt het overtollige vocht dat opgeslagen is, kwijt te raken. Het geeft rust aan het hart, bevordert de bloedsomloop en helpt om van eventuele gezetheid af te komen. Mensen die vertrouwd zijn met het vasten hebben zichzelf leren bedwingen. Door het jaarlijkse vasten kan een moslim eigenschappen aanleren als discipline, uithoudingsvermogen, zelfbeheersing en respect ten aanzien van de medemens en de Schepper. Elke dag dat men vast, is een overwinning op begeerten en lusten. Mensen die vasten voelen zich goed en hebben een gevoel van innerlijke rust en vrede. Zelfs als men niet eens een pondje verliest, voelt men zich beter na het vasten gedurende de ramadan. Vanaf zonsondergang gaan families en kennissen bij elkaar op bezoek om goed te eten. Men heeft immers de hele dag nog niets in de maag gehad. Er worden ware feestmaaltijden opgediend. Mierzoete gebakjes om energie op te doen, de typische ramadan-soep 'Harira', lekkere hoofdgerechten en massa's fruit. Het nuttigen van de maaltijd kan dan ook enkele uren in beslag nemen.

Bron: www.ramadan.nl

Iftar in moskee Omar el Faroeq, Utrecht

natuurlijk zelf ook tijdens deze maand en hij kan ons hier wat meer over vertellen.

Waren er problemen met werknemers die aan de ramadan deden, toen u in de schoonmaakbranche werkte?

Wat ik vooral bemerkte was dat de moslim-werknemers behoefte hadden aan begrip. Ook merkte ik dat het best mogelijk was de werknemers tegemoet te komen, door bijvoorbeeld het schuiven met werktijden.

Wat staat er in de Koran over de ramadan in combinatie met je werk?

In de Koran staat dat niemand last mag hebben van het feit dat jij aan het vasten bent. En voor de meeste moslims is het ook geen probleem, zij gaan gewoon naar hun werk. Net als iemand die verkouden is: sommigen mensen blijven thuis, anderen gaan gewoon naar hun werk. Het ligt dus ook aan de persoon, hoe je met de ramadan omgaat. Het kan gebeuren dat iemand de ramadan aandraagt als smoes om thuis te blijven, maar dat keur ik af.

Wat mag een moslim wel of niet tijdens de ramadan?

In principe mag je dus niet eten of drinken

tussen zonsopgang en zonsondergang, maar er zijn uitzonderingen. Diabetici bijvoorbeeld *moeten* op regelmatige tijden eten, omdat ze anders kunnen flauwvallen. Dus als het niet-eten een gevaar oplevert voor iemands gezondheid, is het niet de bedoeling dat deze persoon gaat vasten.

Als u zelf moet werken tijdens deze maand, heeft u er last van dat u niet mag eten of drinken overdag?

Ik heb het te druk overdag om stil te staan bij het feit dat ik niet mag eten of dat dat een probleem zou kunnen zijn. Ik ben heel actief, constant bezig en daardoor heb ik eigenlijk nergens last van. Overigens ben ik ook erg druk als er geen ramadan is hoor. Maar ik denk dat ik juist deze maand extra energie krijg. Misschien omdat ik de ramadan ook zie als inspiratiebron, het is een maand van bezinning. Het is voor mij een heilige maand, waarin elke moslim de kans krijgt om bepaalde competenties aan te scherpen. Dit zijn dan zaken als 'goed zijn voor je medemens', en 'anderen niet beledigen'. Natuurlijk moet je ook voor en na de ramadan je hier aan houden, maar tijdens deze maand is het de bedoeling dat je deze vaardigheden extra traint.'